

СТАТТІ

Ю. М. ЗАХАРУК

ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ
АРХЕОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Питання методології окремих суспільних наук, їх змісту, проблематики, зокрема їх відношення до загальнометодологічних положень історичного матеріалізму, який є теорією та методом всіх суспільних наук, все ще залишається предметом жвавих дискусій серед суспільствознавців. Суперечливі і нерідко взаємовиключаючі погляди з методологічних проблем суспільних наук, на привеликий жаль, дуже часто не були належним чином аргументовані, що ускладнювало можливості конструктивного вирішення важливих обговорюваних питань.

Останнім часом становище змінилося. Був надрукований ряд праць спеціально присвячених методологічним питанням науки взагалі, і, що особливо важливо (в зв'язку з нашою темою) — методологічним питанням суспільних наук.

Серед останніх заслуговує на особливу увагу цікава і оригінальна праця болгарського філософа-марксиста Н. Стефанова¹, яка присвячена актуальним методологічним проблемам суспільних наук в цілому і окремих суспільних наук зокрема. Н. Стефанов підкреслює думку про те, що на сучасному етапі розвитку суспільних наук їх методологічні проблеми набувають особливого значення і що вони становлять «гордієв вузол сучасного суспільствознавства»².

Висунення на перший план методологічних проблем пояснюється, перш за все, небувалим розвитком самого наукового знання і, особливо, тими новими завданнями і проблемами, які в зв'язку з цим постають перед суспільними науками. Н. Стефанов в своїй праці пропонує і всебічно обґрунтовує побудову методології суспільствознавства в цілому. Вона, за Н. Стефановим, поділяється на загальну, часткову і окрему (спеціальну) методології. Загальна методологія торкається проблематики всіх суспільних наук; часткова — різних типів наукових знань, наприклад — історичного, яка стосується до всіх наук історичного профілю; спеціальна методологія розглядає методологічні питання окремих суспільних наук, наприклад, історії або археології. Обґрунтування такої побудови методології суспільних наук має важливе принципове значення. Більшість суспільствознавців не заперечують проти існування методології окремих типів наукових знань, наприклад, історичного, тобто спільної методології таких історичних наук, як історія, археологія, етнографія тощо. Проте чимало є дослідників, які ставлять під сумнів існування методологій окремих наук, а це значить і спеціальної методології археологічної науки. Заслуга Н. Стефанова полягає

¹ Н. Стефанов. Теория и метод в общественных науках. М., 1967.

² Там же, стор. 11.

в тому, що він обґрунтував ієрархічну систему методології суспільних наук в цілому і в тому числі окремих суспільних наук зокрема. І здається ніщо так незаперечно про це не свідчить, як самий зміст методології, її проблематики. Н. Стефанов визначає дві групи методологічних проблем, які в однаковій мірі характерні як для загальної методології, так і для методології окремих наук. Одна група методологічних проблем має відношення до самого предмету дослідження, друга — «життя», розвитку, структури самої науки³.

Кожна наука та її методологія визначається по Н. Стефанову, з одного боку, специфічними особливостями її предмету, а з другого, специфічними закономірностями розвитку самої науки. Завдання дослідника, як підкреслив Н. Стефанов, полягає в тому, щоб розкрити конкретні специфічні особливості як самого предмету наукового дослідження, так і специфічні особливості самої науки, яка його досліджує⁴. Якщо так розуміти зміст та окреслювати методологічну проблематику кожної науки, важко заперечувати як саме існування, так і характер методологічних проблем кожної окремої науки.

Правильна постановка та вирішення методологічних проблем кожної науки і археологічної науки зокрема, можливо лише при безпосередньому зверненні до філософії, до тієї її галузі, яка досліджує наукове пізнання, озброює дослідників науковими методами вирішення спеціальних теоретичних, методологічних проблем кожної науки. Лише спираючись на діалектику, логіку та теорію пізнання, можливо визначити тенденції науки, форми та методи збагачення новими результатами. Вони визначають загальний напрям, загальні методологічні положення наукового дослідження взагалі. Вони виконують роль стратегії наукового дослідження, визначають основоположні, універсальні, обов'язкові для кожної науки принципи. Діалектика, логіка та теорія пізнання допомагають правильно ставити методологічні проблеми кожної науки і визначають єдино правильні шляхи їх вирішення.

Філософія та логіка озброюють дослідника *«інструментарієм (курсив наш.—Ю. З.) сучасного науково-теоретичного мислення»*⁵. Без ґрунтовного знання змісту та форм наукового пізнання закономірностей його розвитку неможлива успішна наукова діяльність вченого.

Кожна наука, в тому числі, звичайно, і археологія, являє собою складну систему знань та методів пізнання, які постійно розвиваються. Наука як теоретична система знань має своїми складовими елементами відповідні закони, наукові поняття, теоретичні положення та висновки. Останні не являють собою просту механічну їх сукупність, а характеризуються внутрішнім зв'язком, відповідним співвідношенням її окремих елементів, які логічно і послідовно впливають один на одного і займають відповідно обґрунтоване місце в науковій системі знань в цілому.

Основу логічної побудови науки становлять ті її теоретичні положення, які відбивають загальні закономірності предмету її дослідження. Виявлення цих основ науки, які органічно входять до її системи, мають важливе методологічне значення для розвитку пізнання досліджуваного наукою предмета. Так розуміють сучасну науку на сьогодні філософія та логіка наукового пізнання.

В одній із наших праць вже була зроблена спроба окреслити методологічні проблеми археологічної науки⁶. В даній статті ми зупинимось на деяких сторонах методології археологічної науки, які торкаються теоретичних питань предмету та структури археології.

³ Н. Стефанов. Вказ. праця, стор. 160—167.

⁴ Там же, стор. 259.

⁵ Логика и методология науки. М., 1967, стор. 15.

⁶ Ю. Н. Захарук. О методологии археологической науки и ее проблемах.—СА, № 3. М., 1969, стор. 11—21.

Кожна наука, перш за все, починається з теоретичного відношення до предмету свого знання. Теорія, в свою чергу, виникає тоді, коли предмет пізнання виступає як закономірно існуючий та закономірно змінюючий об'єкт. Визначення предмету належить, як це на перший погляд не може здаватися дивним, до складніших методологічних проблем кожної науки. Це, зокрема, підтверджується тими нестихаючими дискусіями, які досі точаться навколо питання про предмет всіх без винятку суспільних наук, зокрема, і філософії. В свою чергу не можна не відзначити і того факту, що досі немає чіткого розуміння самого поняття предмету, об'єкту дослідження. Деякі дослідники вважають, що об'єктом слід вважати реально існуючий оригінал, який досліджується даною наукою, а предметом науки — наукові уявлення про нього⁷. Об'єкт, таким чином, є поняттям онтологічним, предмет — гносеологічним. Інші вчені вважають, що поняття предмету ширше об'єкту, бо воно включає в собі, крім безпосереднього об'єкту, ще і цілі та рамки дослідження⁸. Наприклад, безпосереднім об'єктом дослідження археології є її речові матеріали, джерела, а метою — вивчення історії стародавніх суспільств, які залишили по собі різноманітні археологічні пам'ятки.

Археологія, як і інші суспільні науки, що швидко розвиваються, також змушена постійно уточнювати та конкретизувати предмет свого дослідження, виявляти його специфічні особливості, глибше виявляти його сутність. Навіть стислий, загально схематичний нарис розвитку предмету археологічної науки в цьому відношенні дуже показовий та повчальний.

Відомо, що перші кроки археології були зв'язані з пошуками та збиранням різних предметів стародавнього і, зокрема, античного мистецтва та епіграфіки. Археологія на цьому початковому етапі свого розвитку розглядається переважно як допоміжна джерелознавча дисципліна історії мистецтва (І. Вінкельман). Проте згодом рамки дослідження археології поширюються. Спеціальну увагу дослідників-аматорів привертають крім пам'яток античності, також пам'ятки, предмети «первісної людини», і в рамках археології з часом все чіткіше викристалізовується її нова, окрема галузь — первісна археологія. Але і надалі головними об'єктами збирання, пошуку та їх вивчення залишаються окремі предмети, знахідки. Разом зі зростанням кількості та різноманітності археологічних знахідок, їх первинного вивчення та систематизації з'являються перші класифікаційні археологічні системи (К. Ю. Томпсон, Й. Я. Ворсо). Рамки археологічних досліджень невпинно розширюються. Крім античної та первісної археології з'являються також середньовічна археологія, а також регіональні археології, які досліджують археологічні пам'ятники окремих країн та територій. Але поодинокі предмети та знахідки залишаються головними об'єктами археологічного дослідження. Класифікація різних категорій археологічних знахідок, їх морфологічне співставлення та вивчення знайшло свій класичний вираз в так званому типологічному методі, розробленому і обґрунтованому О. Монтеліусом. Типологічна класифікація археологічних предметів, визначення окремих їх типів, їх хронологічне та просторове поширення, визначення типологічних рядків окремих виробів, знарядь праці, зброї, прикрас тощо, при умові застосування до них методологічної концепції еволюційного розвитку, мала своїм наслідком ототожнення розвитку окремих типів предметів з розвитком живого організму. Типологічний метод в археології — ось та вершина, якої досягла археологічна наука на першому етапі свого розвитку, коли окрема археологічна знахідка була головним об'єктом дослідження.

⁷ Г. П. Мельников. Азбука математической логики. М., 1967, стор. 21.

⁸ Б. А. Грушин. Очерки логики исторического исследования (процесс развития и проблемы его научного воспроизведения). М., 1961, стор. 12—13, 74.

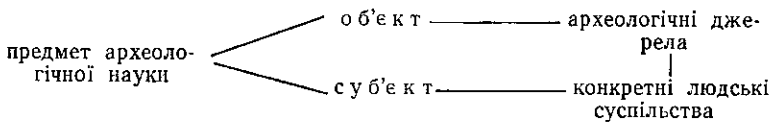
В наполегливих пошуках старожитностей перші дослідники мало звернули уваги на те, за яких умов ці знахідки були знайдені. Поступово, але все чіткіше визначається думка про те, що окремі археологічні знахідки самі по собі далеко ще не вичерпують можливостей знань про минуле. Ці окремі речі, як виявилось, входять складовими частинами до значно більших археологічних об'єктів, таких, як, наприклад, стародавні поселення, з їх житлами, різними господарчими спорудами тощо, могильників з похованнями і т. п. Археологічна наука тим самим вступила на новий, вищий етап свого розвитку, коли в центрі уваги археологічних досліджень стають не стільки окремі предмети, скільки окремі види археологічних пам'яток з їх значними речовими комплексами.

Систематичні дослідження поселень, стоянок, селищ, городищ та могильників відкрили нові, небачені доти можливості вивчення життя та діяльності первісної людини, стародавнього людського суспільства. Вивчення різноманітних археологічних пам'яток відкривало перед археологічною наукою нові науково-пізнавальні можливості. Археологічні предмети і археологічні об'єкти в цілому не самоціль археологічних досліджень, а розглядаються як історичне джерело, а археологія — як джерелознавча допоміжна історична дисципліна. Звичайно, що перехід від вивчення окремих археологічних знахідок до дослідження окремих видів археологічних об'єктів з належними до них комплексами предметів не був, як це зрештою характерно для наукових знань взагалі, процесом прямолінійним, одноразовим та повсюдним. Проте, безперечно, що перехід від дослідження окремих археологічних знахідок до вивчення окремих археологічних об'єктів, пам'яток знаменував собою значний крок вперед в уточненні самого об'єкту археологічного дослідження.

Більш глибоке проникнення в сутність археологічних джерел мусило поставити питання — історичними джерелами *чого або кого* вони з'являються. Поняття предмету археологічної науки стає ширшим і включає тепер крім безпосереднього об'єкту дослідження — різноманітних археологічних джерел, питання про їх науково-пізнавальні можливості. Перші кроки радянської археологічної науки були зв'язані з поглядом на археологію як на окрему галузеву історичну науку — історію матеріальної культури, поряд з такими галузевими історичними науками, як історія класової боротьби, історія релігії, історія мистецтва тощо. В ході поглибленого дослідження різних археологічних об'єктів, особливо в зв'язку з їх класифікацією та систематизацією, виявилось, що археологічні пам'ятки є складовими частинами більших археологічних сукупностей. Археологічна наука збагачується новими поняттями: «тип пам'ятки», «тип археологічного комплексу» і, нарешті, основною одиницею археологічної класифікації стає поняття «археологічна культура». Поява в науковому обігу нашої науки нового більш складного структурно і глибоко історичним змістом поняття «археологічна культура» в свою чергу ознаменувало собою новий важливий крок вперед в розвитку археологічної науки. З появою нових понять археологічної науки виникла потреба визначення історичного і соціологічного їх змісту. Актуальною проблемою археологічної науки стає проблема історичного, соціологічного змісту поняття «археологічна культура». При всій безперечній складності, дискусійності поставлених проблем ніхто з радянських дослідників не піддає сумніву те, що «археологічна культура» є матеріальним виявом стародавніх суспільств. Цим самим археологічна наука внаслідок уточнення предмету свого дослідження з допоміжної історичної дисципліни перетворилась в окрему історичну науку, яка на основі археологічних джерел вирішує завдання історичної науки, вивчення стародавньої історії людських суспільств.

Якщо спробувати на сьогодні визначити предмет археологічної науки, то він уявляється структурно складним і включає в собі, з одного

боку, як безпосередній *об'єкт* дослідження — археологічні джерела, а з другого, *суб'єкт* дослідження, конкретні людські суспільства минулого, витвором рук кого є досліджувані археологічні джерела. Схематично це можна подати так:

Подальший розвиток археологічної науки значною мірою буде залежати від того, наскільки успішними будуть пошуки побудови такої системи археологічних знань, які б глибше розкривали зміст і сутність предмету нашої науки. Спробуємо визначити, відповідно до характеру і структури предмету археологічної науки, структуру останньої. Окремий розділ археологічної науки, без сумніву, зв'язаний з вивченням та теоретичним осмисленням безпосереднього об'єкту археологічних досліджень—археологічних джерел. Мова йтиме таким чином про археологічне джерелознавство. Другий важливий розділ археологічної науки становить загальна теорія суспільства та суспільного розвитку—суспільствознавство, без глибокого знання якого неможлива справді наукова соціологічна інтерпретація археологічних джерел. Третій розділ археологічної науки синтезує наші знання як про археологічні джерела, так і про суспільство та суспільний розвиток і дає цілосне уявлення про предмет археологічної науки, як певної специфічної системи наукових знань. Цей розділ археології визначаємо як загальну теорію предмету археологічної науки в цілому.

Коротко зупинимось на характеристиці визначених трьох основних розділів археологічної науки.

Археологічні джерела, як і історичні джерела в цілому, є об'єктивною передумовою історичного пізнання. Без історичних джерел, без знання їх природи, характеру, специфіки, їх науково-пізнавальних можливостей неможлива сама наука про минуле. Ось чому проблема історичних джерел, а значить і саме джерелознавство, як спеціальний розділ їх наукового пізнання, набувають в історичному дослідженні першочергового значення. Аналізуючи історичні джерела, дослідник неминуче зустрічається з деякими важливими гносеологічними проблемами, зокрема про природу історичних джерел, їх відношення до історичного пізнання, їх близькості до історичних явищ та фактів, які вони відбивають⁹. Разом з тим, як правильно вказувалось в філософській літературі, вирішення проблеми науково-пізнавальних можливостей історичних джерел вимагає їх розгляду з точки зору марксистсько-ленінського розуміння суб'єкту та об'єкту як в самій історії, так і в історичному пізнанні¹⁰.

Таким чином, проблема науково-пізнавальних можливостей історичних джерел, крім всього має ще філософський, гносеологічний аспект дослідження. Проте це аж ніяк не значить, що ця методологічна проблема є компетенцією лише одних філософів.

Проблема науково-пізнавальних можливостей історичних джерел має свій дуже важливий спеціальний аспект дослідження, який визначається специфікумом як письмових, так і речових джерел. Археологічні джерела вигідно відрізняються від письмових тим, що вони досить повно і об'єктивно відбивають суттєвішу сторону історії людських суспільств, їх матеріально-виробничу діяльність. Саме тому, як відомо, Маркс так високо оцінював значення залишків знарядь праці для ре-

⁹ Г. М. Иванов. Своеобразие процесса отражения действительности в исторической науке.— Вопросы истории. М., 1962, № 12, стор. 25—26.

¹⁰ Там же.

конструкції стародавньої людської історії¹¹. Залишки знарядь праці, за Марксом, є не тільки одним із важливих і невідмінних моментів виробництва, але і мірилом його розвитку та показником виробничих відношень. Археологія, як і історія, не обмежується лише вивченням та реконструкцією економічної історії стародавніх суспільств, а вивчає процес суспільного розвитку в цілому, всю сукупність явищ суспільного життя, всі його сторони у взаємозв'язках та взаємообумовленості¹². Ось чому особливо гостро постає питання про те, якою мірою археологічні матеріали можуть бути надійними джерелами для вивчення та реконструкції всієї сукупності життя конкретних суспільств минулого? Мова йде про те, чи можуть археологічні джерела вирішувати ті складні завдання, які стоять перед історичною наукою? Для того, щоб вичерпно відповісти на це питання, необхідно здійснити величезну джерелознавчу роботу по з'ясуванню науково-пізнавальних можливостей як окремих категорій археологічних знахідок — кераміки, виробів з кремню, кісток, рогу, металу та ін., так і різних археологічних комплексів — жител, поховань, господарських ям, скарбів, культурних шарів, поселень, могильників, аж до всього речового комплексу археологічної культури включно. Як це добре відомо археологам, окремі категорії та види археологічних джерел за обсягом наукової інформації, що в них міститься, можуть суттєво відрізнятись одні від одних. На привеликий жаль, в нашій літературі, лише за окремими винятковими випадками¹³, майже відсутні спеціальні розробки в цій галузі. Тому зараз завдання полягає в тому, щоб значно активізувати спеціальні дослідження в галузі археологічного джерелознавства. Йдеться про творчу розробку основ того розділу археологічної науки, яка пов'язана з дослідженням її археологічних джерел, про археологічне джерелознавство, його теорію та практику. Археологічне джерелознавство повинно дослідити та визначити специфічні особливості археологічних речових джерел, вироблювати наукові принципи пошуку, розвідок та стаціонарного дослідження різноманітних археологічних об'єктів та предметів, вироблювати нормативи та методи їх наукового опису. Важливим методологічним завданням археологічного джерелознавства є вироблення відповідної археологічної термінології, а також розробки понятійного апарату археологічної науки. Ось короткий перелік деяких важливіших методологічних питань археологічного джерелознавства, які, на нашу думку, заслуговують бути обговореними. Немає змоги і мабуть потреби спеціально зупинитись на тому, скільки ще в нашій науці тут нез'ясованого і суперечливого. Археологічне джерелознавство є одним із важливіших структурних частин археологічної науки і вимагає пильної уваги всіх дослідників, спеціалістів — археологів.

Для того, щоб успішно вирішувати головне завдання археологічної науки — вивчення історії конкретних суспільств минулого на основі археологічних джерел, мало знати науково-пізнавальні можливості останніх. Археологу, крім того, треба ґрунтовно володіти науковою теорією суспільства та суспільного розвитку. Без знання природи, специфіки, закономірностей розвитку людського суспільства неможлива наукова соціологічна інтерпретація археологічних джерел. Це і зумовлює необхідність спеціального розділу археологічної науки — суспільствознавства, який є теорією суб'єкту археологічного дослідження. Спираючись на досягнення ряду суспільних наук, археологія в цьому розділі узагальнює та формулює для себе важливі теоретичні положення. Ці положення відіграють в археологічному дослідженні роль керівних за-

¹¹ К. Маркс, Ф. Енгельс. Твори, т. 23, стор. 191.

¹² Очерки истории исторической науки в СССР, т. 1. М., 1955, стор. 7.

¹³ Н. Н. Воронин. Архитектурный памятник как исторический источник (заметки к постановке вопроса). — СА, XIX. М., стор. 41—76; А. А. Формозов. Могут ли служить орудия каменного века этническим признаком? — СА. М., 1957, № 4.

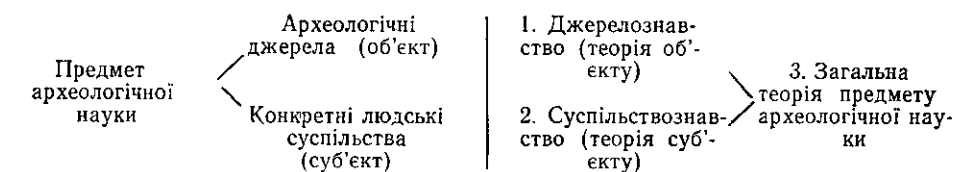
гальнометодологічних принципів. В першу чергу слід підкреслити загальнометодологічне значення історичного матеріалізму, який є єдиною науковою теорією про суспільство та суспільний розвиток. Він озброює кожного суспільствознавця загальною теорією історичного процесу. Без сумніву, що хибні загальнометодологічні позиції зумовлюють з самого початку наукове дослідження на невдачу. Разом з тим, як про це досить ґрунтовно доведено філософською наукою, історичний матеріалізм не вирішує спеціальних методологічних проблем кожної окремої суспільної науки, в тому числі, звичайно, і археології. Важливе методологічне значення мають для археології положення соціології, якщо під останньою розуміти науку, яка вивчає суспільство як певну систему в його динамічному розвитку. В даному випадку соціологічні закономірності набувають для археології методологічного значення, оскільки вони використовуються як керівні науково-теоретичні принципи для всіх суспільних наук¹⁴. Крім соціології, важливе методологічне значення мають і положення етнографічної науки. Археолога не можуть не цікавити, як на сьогодні етнографія вирішує проблеми основних типів етнічних об'єднань людей, особливо їх ранніх форм. Для археолога дуже важливо знати також, в чому полягають основи спільності та різноманітності культур різних народів, шляхи розвитку культури та її рушійні сили. Вирішальне значення мають етнографічні дані для реконструкції соціальної організації та ідеологічних уявлень первісних суспільств та інших важливих сторін їх життя та побуту. І, нарешті, важливе методологічне значення для археологічної науки мають матеріали та положення етнографічної науки для висвітлення дуже актуальної проблеми про взаємовідношення, зв'язки та закономірності розвитку суспільства та культури взагалі і суспільства та матеріальної культури зокрема.

Створення наукового археологічного джерелознавства, з одного боку, та розробка питань теорії та методології суспільствознавства, з другого боку, ще не вирішують головного завдання археологічної науки — пізнання її предмету, як цілого. Тому важливіше теоретичне та методологічне значення набуває проблема їх наукового синтезу. Йдеться про ще один розділ археологічної науки, який досліджує питання взаємовідношення та зв'язків археологічних джерел (об'єкту) та конкретних людських суспільств (суб'єкту). Спираючись на ґрунтовне знання археологічних джерел та специфічного характеру розвитку людських суспільств минулого, цей розділ археологічної науки повинен озброювати археолога науковою теорією та методами соціологічної інтерпретації археологічних джерел. Цей розділ нашої науки є методологічно найбільш складним і, водночас, найменш розробленим розділом археологічного знання. Саме в цій галузі нашої науки, через відсутність розробленої теорії та методики історичної інтерпретації археологічних джерел найбільше дискусійного протирічливого та взаємовиключаючого, і навіть довільного. Саме внаслідок цього дуже поширеними методологічними помилками в археологічних дослідженнях є перенесення специфічних особливостей та якостей археологічних джерел на суспільство, яке вони відбивають. Нерідко всякі зміни в матеріальній культурі розглядаються безпосередньо як зміни самого суспільства. В свою чергу перенесення специфічних особливостей та характеру людського суспільства на археологічні джерела призводить до того, що археологічні культури не тільки «поширюються», але і «вступають у зв'язки між собою» і «взаємовпливають» одна на одну. Забуваючи про атрибутивний характер матеріальної культури, дослідники наділяють її всіма субстанційними ознаками того суспільства, від якого вона походить. Внаслідок цього в галузі соціологічної інтерпретації археологічних дже-

¹⁴ И. Стефанов. Теория и метод в общественных науках, стор. 181.

рел ще стільки довільного, суб'єктивного, а нерідко і навіть фантастичного. Між тим неодмінною рисою справжньої науки, крім системності знань, є доказовість, тобто прагнення до обґрунтування своїх положень. Всебічне, глибоке, теоретичне осмислення методологічних проблем археологічного джерелознавства, теорії суспільствознавства, творчої розробки наукової методики історичної та соціологічної інтерпретації археологічних джерел, без сумніву, значною мірою буде сприяти доказовості археологічних знань, науковому обґрунтуванню положень археологічної науки.

Відповідно до розглядуваної нами структури предмету археологічної науки, здається є певні підстави визначити структуру нашої науки, як єдину систему теоретичних знань з такими її підрозділами:

Структура предмету археологічної науки Структура археологічної науки як системи наукових знань

Питання структури предмету археологічної науки, як і структури самої археологічної науки, неодмінно вимагає всебічного обговорення та звичайної дискусії, що безперечно сприятиме творчій розробці важливіших методологічних проблем археологічної науки. Методологічний аспект кожної науки полягає в формуванні та визначенні методів одержання нею нових знань. Для цього кожний дослідник повинен добре розумітися на тому, що являє собою наука як інструмент, за допомогою якого вирішуються конкретні завдання всякого наукового дослідження. На привеликий жаль байдуже ставлення до методологічних проблем конкретної науки на сучасному етапі розвитку суспільних наук завдає науці якнайбільшої шкоди. Захоплення спеціальними проблемами кожної науки приводить до того, що самі дослідники не мають можливості серйозно зайнятися методологічними проблемами своєї науки, і навіть проголошують ігнорування методологічних проблем за принцип ¹⁵. Один з відомих французьких істориків А. М. Марру вдало порівнював вченого, який користується науковим методом, але не знає його логічної структури, з робітником, який не знає будови свого верстату, на якому він працює, і який не вміє його полагодити та удосконалити. «Здоровля наукової дисципліни,— відзначав Марру,— вимагає з боку вченого занепокоєння про методологію, турботу про теорію пізнання, які він застосовує» ¹⁶.

Питання логіко-методологічного аналізу предмету та структури археологічної науки на сучасному етапі її розвитку набуває першочергового значення. Без творчої розробки важливих методологічних проблем археологічної науки неможливе успішне просування вперед в справі все більш глибокого пізнання складного розвиваючого предмету нашої науки.

¹⁵ К. Ф. Овчинников. О разработке теории научного познания.— Вопросы философии, 1964, № 2, стор. 21.

¹⁶ Цит. по праці: О. М. Медушевская. Некоторые проблемы методологии истории в современной французской историографии.— Вопросы философии, 1965, № 1, стор. 108.

Ю. Н. ЗАХАРУК

НЕКОТОРЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКИ

Резюме

В статье поднимаются важные методологические вопросы археологической науки, касающиеся ее предмета и структуры. Предмет археологической науки представляется сложным: непосредственным объектом археологического исследования являются разнообразные вещественные источники. Конечной целью исследования — конкретные общества, отраженные в археологических источниках. Специфический предмет археологической науки определяет ее специфическую логику, структуру. По мнению автора, структура археологической науки может быть условно рассматриваема как трехчленная. Особую область археологии образует та ее часть, которая связана с изучением археологических источников (археологическое источниковедение). Вторая часть связана с изучением субъекта археологического исследования — конкретных обществ, отраженных в вещественных источниках (теория обществоведения). Третья — решает важнейшую проблему научного синтеза археологического источниковедения и теории обществоведения (общая теория предмета археологической науки).

Постановка этих методологических вопросов и их разработка, по мнению автора, имеет актуальное значение для дальнейшего развития археологической науки.